

KAVRAMSAL ve KURAMSAL BOYUTLARIYLA İNSAN HAKLARI VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNE SOSYO-POLİTİK BİR BAKIŞ

Hüsamettin İNAÇ[□]

Betül YAZICI^{□•}

ÖZET

İnsan hakları olgusu, bireyler arasında hiçbir ayırım gözetmeden tüm insanların sırf insan olduklarından ötürü doğuştan kazandıkları haklar olup; bütün insanları kapsamaları bakımından evrensel, diğer tüm haklardan ve hukuk kurallarından üstündür ve önceliklidir. İnsan hakları salt hukuki veya siyasi bir konu olmanın öncesinde, esasında ahlakidir.

İnsan hakları bugünkü halini, genel hatlarıyla 16. Yüzyıldan itibaren görülmeye başlanan toplumsal ve siyasal gelişmelerden almış olsa da bütün insanlık tarihine yayılan özgürlük, eşitlik, adalet arayışları, bu hakların tarihsel temel çerçevesini oluşturmaktadır. Buradan yola çıktığımızda ise insan haklarının özgürlük, eşitlik ve adalet temellerinde sağlamca gelişip, bunlarla sürekli korelasyon içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. İnsan hakları, diğer hukuk dalları tarafından tanınmış olsun veya olmasın, belirli düzen ile beraber insanlara verilen ve içerisinde temel hak ile özgürlükleri barındıran yapıyı baz almaktadır. İnsan haklarının bekası; insan onuru ve değeri üzerine kurulu olan bir düzende, bu özellikleri sonuna kadar korumak şeklinde tezahür etmektedir.

Gerek geçmişte gerekse günümüzde insan hakları ve bu hakların biz bireylere olan getirileri kapsamlı olarak gelişim göstermiştir. Bireylere verilen bu hakların içerisinde bizleri temele götüren ve insan haklarının da beslenerek gelişmesini sağlayan çeşitli kavramlar bulunmaktadır. Bunları iki temel ölçütle genellemek gerekirse: 'ÖZGÜRLÜK VE HAK' olarak sınıflandırabiliriz. Bu iki kavram, bireylerin sırf birey olduklarından dolayı kazandıkları ve toplum içerisinde kendilerini ifade edebilme, kendilerine verilen haklardan yararlanarak kimlik oluşturma gibi fiilleri beraberinde getirmiştir. İnsan Hakları ve Evrensel Bildirisi; bireyler ile doğup gelişen, beraberinde bir çok hak ve kavramla korelasyon kuran benliğimizin güvenlik kartıdır. Bu kartların en önemlilerin birisi de "İfade özgürlüğü hakkıdır." Kazandığımız temel ve insani haklarımız, bizlere insani olarak kendini ifade edebilme, temel ihtiyaçlarımızın karşılanabilmesi ve toplumda kişilik kazanarak yer edinme gibi önemli boyutları sunar.

Anahtar Kelimeler: İnsan Hakları, Özgürlük, Hak, İfade özgürlüğü

[□] Prof. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

^{□•} Bilim Uzmanı. Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Programı Mezunu

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 70 Kasım- Aralık 2018

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk
Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –
KIRGIZİSTAN <http://www.akademikbakis.org>

A SOCIO-POLITICAL CONSIDERATION ON HUMAN RIGHTS AND FREEDOM OF LIBERTY WITH ITS CONCEPTUAL AND THEORETICAL DIMENSIONS

ABSTRACT

The human rights phenomenon is the rights that all human beings are born with because they are human beings without any discrimination between individuals; it is universal in that it encompasses all human beings, and is superior to and above all other rights and rules of law. Human rights are essentially moral, prior to being a legal or political issue.

Human rights today began to appear in general terms from the 16th century onwards, but the social and political sexual expulsion, as well as freedom, equality and justice, which spread to the history of humanity, open up the opposite frame of the need for these rights. It is a human being, has a strong relationship with justification and justice. Human rights, whether or not under the influence of other law; the survival of human rights; In a system based on human dignity and value, manifest this property until the end.

In the past and present, human rights and the benefits of these rights to individuals have developed in a comprehensive way. Within these rights granted to individuals, there are several concepts that bring us to the foundation and which enable human rights to be nourished by developing. To generalize these with two basic criteria: We can classify as “FREEDOM AND RIGHT”. These two concepts have brought with them the actions such as the fact that individuals gain only because they are individuals and they can express themselves within the society and they benefit from the rights given to them. Human Rights and Universal Declaration; it is the security card of our ego, which is born and developed with individuals, and which correlates with many rights and concepts. Our basic and human rights rights provide us with important dimensions such as being able to express ourselves humanly, to meet our basic needs and to gain a place in society.

Key Words: Human Rights, Freedom, Right, Freedom of Expression

1. İNSAN HAKLARININ TEMEL YAPISI VE TARİHÇESİ

Dünya tarihini ve günümüzü temelden etkileyen, bunun yanında benlik kartlarımızı şekillendiren yapılardan en önemlisi, İnsan haklarıdır. Bu kavram ulusal ve uluslararası arenada oldukça dinamik ve tartışmaya açık bir olgu olarak gelişim göstermektedir. İnsan hakları, günümüzde çeşitli tanımlara sahip olsa da aynı bekayı doğurmaktadır. Genel manada kabul görmüş tanımı: “İnsan haklarının, hiçbir ayırım gözetmeksizin bütün insanların, sırf insan olmalarından dolayı sahip oldukları haklar” şeklindedir. İnsan haklarının temel düşünce yapısı, haklı olan kişilerin dokunulmazlığı felsefesi ile beslenerek büyümekte ve insan hakları ihlalinin sonucu, devletlerin prestiji açısından negatif değer yüklemektedir. Hem iç hem de dış hukuk olarak insan haklarına duyarlı davranmayan devletlerin meşruluğu uluslararası camiada sorgulanmaktadır. ¹ Bütün devletler, tüzel kişi ve kişiler, grup ve topluluklar; bir hukuk devleti olma özelliği taşıyan yapı içerisinde, hukukun bireylere doğduğu andan itibaren tanıdığı bu haklara, sahip çıkmakla yükümlüdür. ² Bu algı devletlerde sorumluluk psikoloji yaratmıştır. Öyle ki insan haklarını ihlal eden devletler dâhil olmak üzere bütün devletler, temel felsefelerinin insan hakları olduğunu belirtmek adına, anayasalarının başında insan haklarına yer vermişlerdir. Devletlerin temel bekası; insan haklarına saygılı, insana değer veren, modern ve bunun yanında çağdaş toplum yapısını lanse etmek olmuştur. ³ Gerek zayıf gerekse güçlü yönleriyle gelişip günümüzü bile etkisi altına alan bu haklar, bireylerin birey olarak uluslararası hukuk açısından var olmasını sağlamakta ve bu neticeden dolayı önem teşkil etmektedir. ⁴

Uluslararası arenada iç ve dış kuvvetler, birbirlerinden etkilenecek büyük yapıların oluşmasına ve dünyayı etkileyen temel olguların doğmasına vesile olmuştur. Örneğin; ulusal ve uluslararası nitelikteki uluslararası insan hakları sözleşmesi, uluslararası hukukun en önemli temel parçası iken ⁵, öte yandan da Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletlerin ulusal ve evrensel nitelikteki insan hakları antlaşmaları, İnsan Hakları

¹Mustafa Erdoğan, “İnsan Hakları ve Türkiye”, YTD, Sy.21, 1998, s. 136.

²Ali Rıza Çoban, “İnsan Haklarının Felsefi Temelleri”, YTD, Sy.21, 1998, s. 187.

³Zühtü Arslan, “Postmodern Söylem ve İnsan Hakları”, içinde: Anayasa Teorisi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 96.

⁴Güliz Aksun Uluç/Ahsen Armağan, “Avrupa İnsan Hak ve Özgürlükleri Hukukunda Türkiye'nin Bitmeyen Serüveni”, YTD, Sy.22, 1998, s. 1374.

⁵M. Emin Zararsız, “Devletin Egemenliği Kavramı ve İnsan Haklarının Korunması”, YTD, Sy.21, 1998, s. 21-23.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 70 Kasım- Aralık 2018

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk
Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –
KIRGIZİSTAN <http://www.akademikbakis.org>

Hukuku'nun niteliğini ve yapısını oluşturmaktadır.⁶ Karşılıklı korelasyon bağı ve etkileşim sonucunda bu yapı doğmuştur. Sonuç itibarıyla bölgesel ve evrensel nitelikler, uluslararası hukuk açısından önem teşkil etmekte ve hukukun temel yargılarının oluşmasında derinden etkili olmaktadır.

İnsan hakları, genel görüşlere göre insanlık tarihine kadar geçmişe dayanan bir yapı çerçevesinde gelişimini tamamlamıştır.⁷ Fakat en hâkim düşünce yapısı, insan haklarının ortaya çıkışının, modernite yapısı ile meydana geldiği yönündeki görüşler olmuştur. Temel görüşe göre; insanların insan olarak kazandıkları ve onlar için önem teşkil eden bu haklar, modern çağın temel yapı taşları, doktrinleri, öğretileri, doğal hakları ve sosyal sözleşmeleri ile korelasyon içerisinde bir bağ kurarak yapısı oluşturulmuştur.⁸ Dünya tarihinde hiçbir olay ya da olgu bizzat kendisi olarak meydana gelmemiştir. Yani temel olarak beslendiği birçok yapı ile yavaş yavaş birikerek gelişmiştir. Kümülatif dediğimiz birikintiler; devletler ve bireyler için kimi zaman lehte, kimi zamansa aleyhte bir etki uyandırmıştır. Tarihte, günümüzde ve gelecekte hiçbir olgu nedensiz olarak türememiş ve türemeyecektir. İşte bu yapıda çeşitli olgular ve kavramlar, ilk olarak bireylerin düşünce evreninde ortaya çıkmış sonra da ilke ve kurumlar halinde toplumda yer edinerek rolünü oynamıştır. İnsan hakları da işte böyle bir sürecin ürünüdür.⁹ Uluslararası ilişkilerin bu temel özelliği konumuz olan İnsan haklarının temelini ortaya koymaktadır.

İnsan hakları, 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin doğması ile önem kazanmış ve İkinci Dünya Savaşı sonrası döneminde, savaşta yapılan insanlık suçlarına karşı, bir tür tepki olarak ortaya çıkmıştır.¹⁰ Savaş sonrasında galip gelenler, totalitarizm düşüncesini yıkarak başarı sağladıkları düşüncesi ile zaferlerini dünyaya duyurmak için, BM kapsamında barış olarak gördükleri İnsan hakları projesini yaydılar.¹¹ Sonuç olarak yenedünya düzeni ve devletlerin bekaları; uluslararası barışa

⁶İlhan Akbulut, "İnsan Hakları", İHİD, No:719, 1991, s. 1

⁷Münci Kapani, Kamu Hürriyetleri, Yetkin Yayınları,

7.Baskı, Ankara 1993, s. 17.; Savcı, İnsan Hakları, s. 7.; Döner, s. 9.

⁸Mustafa Erdoğan, İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku, Orion Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara 2011, s. 2. , (Teori).

⁹Süleyman Hayri Bolay, "İnsan Haklarının Felsefi Temelleri", YTD, Sy.21, 1998, s. 121.

¹⁰Z.Gönül Balkır, Türk Anayasa Yargısında Sosyal Hakların Korunması, Yayınlanmış Profesörlük Takdim Tezi, KÜY, Kocaeli 2009, s. 84.

¹¹Erdoğan, Teori, s. 3.

dayalı ve insan haklarına saygılı devlet olma yolundan geçmektedir. Bu bekalara içerisinde insan haklarına dayalı olarak doğmuş, özgürlük ve hak kavramları yatmaktadır. Bu temel olgular, insan haklarının mayasını oluşturan ve bireylere ciddi manada özellikler yükleyen yapılardır.

1.1. İnsan haklarına ilişkin Özgürlük ve Hak Kavramları

İnsan hakları, tarihsel süreç içerisinde çeşitli kavramlarla bağ kurarak gelişim göstermiştir. Bu kavramların en önemlileri birbirleriyle ilintili olan özgürlük ve hak olguları olmuştur. Nitekim insan hakları, kişilere doğuştan sahip olduğu temel hakları sunarken bunların hepsini “Hak” ibaresi çatısında toplamıştır. Bunun yanı sıra özgürlük kavramı ise bireylere tanınan hakları kullanabilmeleri adına bir anahtar görevini görmektedir. Fakat bireyler, kendilerine verilen özgürlük yetkilerini kötüye kullanmamak şartı ile hukuk devletinin ilkeleri tarafından sınırlandırılmışlardır. Zaten uluslararası ve ulusal yetilerle gelişim gösteren, insan haklarına saygılı devlet modellerinin temel bekası da hem düzeni bozmayan, hem de insan haklarına dayanan bir modelle sabitlenmek olmuştur. Bu bağlamda Hak ve Özgürlük kavramı her zaman önem teşkil etmiştir.

Hak olgusu, insanların doğduğu andan itibaren kazandığı yapılar olarak gelişim göstermiştir. Lakin birtakım haklar, bireylerin toplumsal hayata geçmeleri ile birlikte canlılık kazanmıştır. Devletin buradaki asıl rolü; bu hakları korumak, bireylere saygı duymak ve onlara birtakım güvenceler vermek olmuştur. Bunun karşılığında bireyler, devletin haklar üzerine kurduğu bazı kısıtlamaları kabul etmişlerdir.¹² Nitekim devletin koyduğu kısıtlamalar, yine bireylerin toplum içerisindeki güvencesi adına yapılmıştır. Bu olgular bağlamında Hukuk kavramı, hakların kullanılması ve düzenlenmesi adına devreye giren önemli bir mekanizma olarak kendisini göstermektedir. Hukuk hak ile doğru orantılı olarak gelişim gösterip, hakların nasıl kullanılması konusundaki olguları ortaya koymaktadır.¹³ Sonuç olarak bütün haklarımızın toplamı hukuk kavramını doğurmaktadır. Hak olgusu, olanı değil olması gereken toplumsal ahlak ilkelerinin bütünü oluşturur. Bireyler, kendi yaşamlarını düzenlemek için doğru olanı ahlaki değerleri kullanırlar. Aynı şekilde toplumda da

¹²Anıl Çeçen, İnsan Hakları, Gündoğan Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1989, s. 23.

¹³Mumcu/Küzeci, s. 16.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 70 Kasım- Aralık 2018

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk
Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –
KIRGIZİSTAN <http://www.akademikbakis.org>

toplumsal düzen içerisinde yer edinmek için de aynı özeni göstererek, ahlak ilkelerinden hak olgusunu kullanırlar.¹⁴

Bireyler yaşantısında iken toplumsal düzen içerisinde bir şeyleri talep edebilir. Bunu yaparken, “ benim buna hakkım var, ben bunu yapabilirim!” ibarelerine yer verebilirler. Örneğin; 65 yaş üstündeki yaşlılar devletin kendisine sunduğu randevu almadan öncelikli hasta konumuna nail olma hizmetinden yararlanırlar. Bu kuralı çiğneyen herhangi bir hastane veya birey olduğu takdirde birey kendisine verilen bu hak için savunma mekanizmasına geçmekte özgürdür. Buradan çıkan sonuç, hakka sahip bireylerin, ayrıcalıklı konumu sosyal özgüllüğü doğurur. “Bir hakkı talep etmek, şeyleri gerçeğe dönüştürür.”¹⁵ Yani hak ile özgürlük korelasyon içerisinde olarak birbirlerini türetirler. Öte yandan haklar, özgürlüklerin sosyal hayata ve pratiğe dökülmüş halidir. Örneğin; hak arama özgürlüğü, bir hak olarak doğan adil yargılanma hakkı yoluyla gerçekleşmektedir.¹⁶ Hak ve özgürlüğü açıklayan bir görüşe göre özgürlük haktır; lakin haklarda özgürlük yolu ile gerçekleşir.¹⁷ Tıpkı kimlik ve birey ilişkisi gibi bunlardan birisi olmadan öteki oluşmaz. Hak ve özgürlük kavramları birbirlerinin oluşturucularıdır. Farklı doktrinlerle süslenen bu kavramlar içerisinde özgürlüğün en genel tanımı, “ Bireylerin, hiçbir zorlamaya maruz kalmaksızın yaşaması.” şeklinde nitelendirilmiştir.¹⁸ Buna bağlı olarak özgürlük; bireyin kendi özel hayatı içerisinde zorlanmaya maruz kalmaması, fiillerini gerçekleştirebilmesi ve haklarının haksız yere sınırlandırılmaması durumudur.¹⁹ Bir başka görüşe göre özgürlük, “yasaklanmamış davranış biçimleri” olarak tezahür etmektedir.²⁰

Son olarak hak ve özgürlük olgularını birbirinden ayıran ince bir çizgi mevcuttur diyebiliriz. Hak, kişilere devlet vasıtasıyla tanınan olgular olarak karşımıza çıkarken,

¹⁴Ayn Rand, “Kolektif Haklar”, İçinde: Sosyal ve Siyasal Teori, Der.: Atilla Yayla, Siyasal Kitabevi, 2. Baskı, Ankara 1999, s. 325.

¹⁵Donnelly, İnsan Hakları, s. 20

¹⁶Rand, İnsan, s. 318.

¹⁷Mumcu/Küzeci, s. 14.; Kaboğlu, Özgürlük, s. 15.; Ögütçü, s. 559.

¹⁸Ögütçü, s. 558.

¹⁹Mustafa Erdoğan, “İnsan Haklarına Kavramsal Bir Yaklaşım”, YTD, Sy.21, 1998, s.8

²⁰Atalay, s. 437.

özgürlük ise kişinin bazı yerlerde kendi iradesine dayandığı temellerdir. Örneğin; seyahat özgürlüğü kişinin kendi iradesi doğrultusunda gerçekleştirebileceği bir fiil olarak karşımıza çıkarken; konut hakkı bir “Hak’tır” ve bireye konutu sağlayacak olan bireyin kendisi değil, devlettir.²¹

1.2. İnsan Haklarının Sınıflandırılması

Ortaya çıktıkları dönem, çıkış dinamikleri, tarihsel perspektifleri vb. gibi durumlardan dolayı insan hakları üç ana dinamikte toplanmıştır.

İnsan haklarının yukarıdaki üç ana ayrımı, Karel Vasak’ın klasikleşmiş ayrımını oluşturmaktadır.²² Bu temel çizelgeli ayrım ilk defa Fransız Hukukçu Vasak vesilesiyle 1979 yılında, hakların dönemselsel olarak ortaya çıkış ve gelişim evrelerini gösteren²³, bir bakıma insan haklarının geçmiş ve gelişim çizgisini ortaya koyan temel olgu olarak gelişim göstermiştir. Hakların hukuki olarak sınıflandırılması sadece yukarıdaki kuşak sınıflandırılması ile sınırlı değildir. Bunun yanı sıra Jellenik’in, aktif, negatif ve pozitif statü hakları ayrımını ele alarak, statü bağlamında bireyin devlet ile ilişkisine bağlı olarak gelişen: “Klasik insan hakları sınıflandırılması” da gelişim göstermiştir. Nitekim bir başka sınıflandırma çeşidi ise bireyin, birey olduğu için kullandığı ve toplumsal olarak kullandığı hakların ayrımını baz alan: “ Bireysel ve Kolektif hakların sınıflandırılması”²⁴ yer almaktadır. Lakin en genel sınıflandırma kuşak sınıflandırması şeklinde günümüzde de çeşitli örneklerle karşımıza çıkmaktadır. Birinci kuşak haklar, bireylere devletin el atamayacağı bir ortamı sunmaktadır. Özel olarak gelişen bu alan, bireylerin istediği gibi hareket etmesini sağlamaktadır. Bu kuşak bireylerin özel alanına, devletin müdahalesini engelleyen hakları içerisine almaktadır. Buna en güzel örnek; düşünceyi açıklama (ifade özgürlüğü) şeklinde tezahür etmektedir. Bu konuda devlet, kişilerin düşüncelerini suçlayamaz ve açıklamalarına engel olamaz. Birinci kuşak ile doğan haklar karşısında devlet pasiftir ve bireyin temel sloganı: “Karışma!” şeklinde kendisini göstermektedir. İkinci kuşak hakların temeli 18. ve 19. yüzyıllara dayanmaktadır. Bu yıllarda geniş haklar vardı; fakat insanların bu hakları kullanacak maddi ve manevi durumu yoktu. Bu sebepten dolayı

²¹Gözler, s. 480.

²²Şahin, s. 717.

²³Gözler, s. 511.; Algan, s. 46.; Atalay, Temel Haklar, s. 440.

²⁴<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/208297>

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 70 Kasım- Aralık 2018

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk
Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –
KIRGIZİSTAN <http://www.akademikbakis.org>

19. yy zamanında insan haklarının alanı genişlemiş ve işçi sınıfı devletten yapmasını istediği hakları dile getirerek bunlardan yararlanmıştı. Görüldüğü üzere birinci sınıf haklarda Burjuvazi kesimi haklarını kullanmakta özgür irade anahtarını kullanırken, ikinci kuşak haklarda işçi sınıfının kendilerine devlet tarafından çeşitli hizmetlerin sunulması dayatması yatmaktadır. Bu dönemin ana sloganı sorumluluk yüklenen devlete: “Yap!” çağrısı olmuştur. Üçüncü kuşak hakların temel noktası, İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme dayanmaktadır. Bu dönem ve bu dönemin ortaya çıkardığı hasarlar giderilmeye çalışılmıştır. Bu tür haklar, gelişme ve dayanışma hakları şeklinde gelişim göstermiş ve henüz oluşumları da tamamlanmamış haklardır.²⁵

Sonuç olarak; insan haklarının kökeni, eskilere dayanır. Nitekim, Ortaçağda egemen olan din bağına ve derebeylikten kaynaklanan baskılara karşı direniş, bugünkü insan haklarını oluşturmuştur. İlk insan hakları yani birtakım hakların herkes için güvence altına alınması fikri; “Magna Carta” ile doğmuştur. Her geçen yüzyıl insan haklarına artı değer katarak ilerlemiştir. Bu bağlamda, 17. Yüzyıl’da Doğal hukuk gelişmiş; 18. Yüzyıl’da Aydınlanma çağı bireyi akılla destekleyen bir çağ olarak, insan haklarına yeni boyut kazandırmıştır. 1789’ da “İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi” yayınlanmıştır. Temel özelliği, tüm insanların özgür ve eşit haklarla doğması ve öyle devam ederek gelişmesi şeklinde tezahür etmiştir. İnsanın insani olarak kazandığı haklar çeşitlilik gösterse dahi hakların kullanımı üzerinde tek temel kural vardır: “Özgürlük”.

²⁵<http://istanbul.mazlumder.org/tr/main/yayinlar/makaleler/8/insan-haklari-kurami/462>

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 70 Kasım- Aralık 2018

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk
Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –
KIRGIZİSTAN <http://www.akademikbakis.org>

<u>1.KUŞAK HAKLAR(KLASİK HAKLAR)</u>	<u>2.KUŞAK HAKLAR</u>	<u>3. KUŞAK HAKLAR</u>
KİŞİ ÖZGÜRLÜKLERİ SİYASAL HAKLAR	SOSYAL HAKLAR	Diğerlerinden ayrı, ortaya çıkışı yakın tarihe dayanan ve hala devam eden hakların tümüdür.

<p>.Yaşama ve özgürlük hakkı</p> <ul style="list-style-type: none"> · Kölelik yasağı · İşkence yasağı · Kişi olarak tanınma hakkı · Hukuk önünde eşitlik · Etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkı · Keyfi tutma yasağı · Adil yargılanma hakkı · Mahremiyet hakkı · Seyahat özgürlüğü · Sığınma hakkı · Vatandaşlık hakkı · Evlenme ve ailenin korunması hakkı · Mülkiyet hakkı · Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü · İfade özgürlüğü · Toplanma ve örgütlenme hakkı · Katılma hakkı	<p>.Sosyal güvenlik hakkı</p> <ul style="list-style-type: none"> · Çalışma, adil gelir ve sendika kurma hakkı · Dinlenme hakkı · Eğitim hakkı · Kültürel yaşama katılma hakkı · Sağlık, beslenme ve konut hakkı · Grev ve toplu sözleşme hakkı	<ul style="list-style-type: none"> · Barış hakkı · Çevre hakkı, · Halkların kendi kaderini tayin (self-determinasyon) hakkı · Gelişme hakkı · Herkesin insanlığın ortak mal varlığından yararlanma hakkı
--	---	---

2. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN SINIRLARI

İkinci Dünya Savaşının ülkeler ve insanlar üzerinde bıraktığı vahşi hasarlar, devletleri yeni bir düzen kurmaya götürmüştür. Yeni Dünya düzeni içerisinde devletlerin temel bekası; birey olarak var olan tüm insanlara; dil, din, ırk ve cinsiyet gibi ayrımlar yapılmadan eşitlikçi haklar verilmesi ve bu haklar ile özgürlüklerin, Uluslararası arena tarafından tanınıp saygı duyularak, barışın sağlanması şeklinde gelişim göstermiştir. Tüm bunlar ışığında, “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” BM Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948'de ilan edilmiştir. Dünya da eşitliği ve insana olan saygıyı belirten bu bildiri, hümanist olmakla beraber ifade ve düşünce özgürlüğüne de 19. maddesinde yer vermiştir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 70 Kasım- Aralık 2018

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk
Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –
KIRGIZİSTAN <http://www.akademikbakis.org>

Buna göre:

“Herkesin kanaat ve ifade özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak, müdahale olmaksızın kanaat taşıma ve herhangi bir yoldan ve ülke sınırlarını gözetmeksizin bilgi ve fikirlere ulaşmaya çalışma, onları edinme ve yayma serbestliğini de kapsar.”²⁶

Ülkemizde ise hukuk ile düzenlenip, kanun hükmünde yerini alan bu özgürlük, AİHS 'nin 10. maddesi ile yürürlüğe girmiştir. AİHS'nin 10. maddesine göre:

“1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ulusal sınırlara bakılmaksızın, bir görüşe sahip olma, haber ve düşünceleri elde etme ve bunları ulaştırma özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletin radyo yayıncılığını, televizyon ve sinema işletmeciliğini izne bağlamasına engel değildir.

2. Bu özgürlükleri kullanırken ödev ve sorumluluk içinde hareket edilmesi gerektiğinden, ulusal güvenlik, ülke bütünlüğü veya kamu güvenliği, suçun veya düzensizliğin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması, başkalarının şeref ve haklarının korunması, gizli bilgilerin açığa vurulmasının önlenmesi, yargılama organının otorite ve tarafsızlığının korunması amacıyla, demokratik bir toplumda gerekli bulunan ve hukukun öngördüğü formalitelere, şartlara, yasaklara ve yaptırımlara tabi tutulabilir.”²⁷

Sözleşmenin kendi içerisinde ayrılan ilk maddesi, bireylerin ayırım gözetmeksizin kendi ifade ve görüşlerini açıklayabilme imkanını ele almaktadır. AİHS bu özgürlükleri, insan haklarına ve insanların özgürlüklerine duyduğu saygıdan dolayı kabul etmiştir.

Günlük yaşamın gereği olarak insanlar bilgi edinmek isterler. Bununla beraber, ulusal sınırlar dikkate alınmaksızın enformasyon, haber ve düşünce elde edebilme haklarına sahiplerdir. İşte bu haklar, kendisini demokratik ve hukuk devleti olarak gören toplumlardaki bireylerin temel güvencesi olmuştur. O halde sözleşmenin 10. Maddesi ile herkesin ‘ifade-anlatım özgürlüğü’ hakkı olduğu kabul edilmiştir. Bu hak ile birlikte ayrıca herkesin;

A) Haber, bilgi, düşünce ve enformasyonları alma hakkı,

²⁶<http://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/>

²⁷<http://www.inadina.com/inadeski/sayi106/apacik.htm>

B) Haber, bilgi, düşünce ve enformasyonları yayma hakkı güvence altına alınmıştır.

Düşünce ve ifade özgürlüğü bizlere sunulan en önemli haklardan birisini oluşturmaktadır. Her birey, kendisini oluşturan toplum içinde veya Uluslar arası sahada, kendisini ifade edebilmeli ve aklından geçenleri özgürce dile getirebilmelidir. Bu madde insanlara böylesine güzel bir hak sunarken, buna saygı gösterip hakların kullanılmasını sağlayan toplumları da “Demokratik toplum” olarak sıfat kazandırmaktadır. İfade özgürlüğü, BM tarafından İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde ilan edilen ve birçok ülkenin kabul ettiği, ulusal haktır. Ülkelden ülkeye farklı düzenlenerek gelişim gösterse dahi, herkesin engel olunmaksızın bir düşünce sistemine sahip olduğu ve herkesin bu sistemi ifade özgürlüğü hakkı ile kullanabildiği evrensel bir sonuç olarak kabul edilmiştir.

AİHS'nin 10. maddesinde yer alan ikinci kısım, ifade özgürlüğünün sınırlarını çizen bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu özgürlüklerin kullanılabilmesi birtakım ödevler ve sorumluluklar ile gerçekleşmektedir. Başka deyişle, kamusal makamlar gerektiği yerde bu özgürlüklerin kullanılmasına müdahalede bulunabilirler. Devlet tarafından yapılan sınırlamalar;

- Ülkenin bütünlüğüne zarar gelmemesi için,
- Ulusal güvenliğin korunması için,
- Kamudaki emniyetin korunması için,
- Toplumdaki genel ahlak ve sağlığın korunması için,
- Suç işlenmesini önlemek için,
- Bireylerin hak ve şöhretlerinin korunması için,
- Yargıda tarafsızlığın sağlanması ve otoritenin sağlam olması için,²⁸

Devlet tarafından bireylerin ifade özgürlükleri sınırlandırılmaktadır. Lakin bu sınırlamalar için devlet, AİHM'ye savunma vermek zorundadır. Sınırlamanın ölçütlerine uygun olmak zorunda olan devlet, müdahalesinde haklılığını AİHM'ye ispatlamak durumundadır. Görüldüğü üzere, kişilerin ifade özgürlüğünün sınırlandırılması, devletin haklı olduğu

²⁸<http://www.inadina.com/inadeski/sayi106/apacik.htm>

durumlarda bile AİHM tarafından ispat ve ölçütlerle ele alınmaktadır. Bunun temel gerekçesi ise bireylerde yasaklamanın ters etki yapması durumunun doğma ihtimalidir. İfadesi kısıtlanan, yalanlanan veya suçlanan bir kimse kendisini haklı çıkarmak için meşru olmayan yollara başvurabilmektedir. Kişileri şiddete ve kamu düzenine zarar verecek olan yollara itmemek için, AİHM devletin sınırlandırmasını sıkı ölçütlerden geçirmektedir.

3. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ BAĞLAMINDA ÖRNEK DAVA KARARLARI

• LEROY- FRANSA DAVASI, 2008

İfade özgürlüğünün en kapsamlı davalarından birisini oluşturmaktadır. Karikatürist olarak görev yapan Denis Leroy 13 Eylül 2001 tarihinde, Bask gazetesinde 11 Eylül saldırılarını ele alan bir karikatür çizmiştir. Karikatürde yer alan yazı: “*Hepimiz bunun hayalini kurduk... Ama Hamas gerçekleştirdi.*” şeklindedir. Bunun üzerine Fransa hükümeti, terörü maruz görme suçundan karikatüristi para cezasına çarptırmıştır. Leroy, ifade özgürlüğünün kısıtlandığını savunarak AİHM'ye başvurmuştur. AİHM Leroy'un eserinde terörü desteklediğini, bunu gerçekleştiren faille manevi destek sağladığını, halkın tepkisini topladığını, şiddeti yücelttiğini belirterek kararını vermiştir. Mahkeme gazetenin düşük okuyucuya sahip olduğunu öğrense de, Leroy tüm koşullar altında insanların tepkisini topladığından ve bu geniş kitlelere yayıldığından dolayı haklı çıkmamıştır. Sonuç olarak; AİHM Denis Leroy'un ifade özgürlüğünün ihlal edilmediği yönünde karar almıştır.²⁹

• DİNK- TÜRKİYE DAVASI, 2010

AGOS gazetesinin yazarı Hrant Dink, “*Ermenilerin 1915 soykırımının mağdurları olarak konumlarının tanımlanması konusunda takıntılı oldukları, ama Türklerin bu ihtiyaca karşı duyarsız kaldıklarını, bunun da Ermenilerin çektiği travmaları açıkladığını*” gazeteyle yazmıştır. Ermenilerin daha sağlam bir kimlik oluşturması kanaatinde ilerlemiştir. Hrant Dink'in özgürce yayınladığı bu düşünceleri, milliyetçiliği aşırı yüksek olan bir kesim tarafından tepki toplamıştır. Sonuç olarak, Anayasanın 301. maddesi gereğince ve Türklüğü aşağılamak gerekçesinden Dink, mahkûm edilmiştir. Hapiste uğradığı muamele ve suikastlar sonucu 2007'de hayatını kaybetmiştir. Bu olaylardan sonra Hrant Dink'in ailesi, Dink'in ifade özgürlüğünün ihlal edildiği ve

²⁹<http://www.hukukihaber.net/dunyadan/aihmin-ifade-ozgurlugu-davalari-h52257.html>

bunun sonucunda mahkûm edildiği yerde suikasta uğrayıp öldürüldüğü gerekçeleri ile AİHM'ye başvurmuştur. Mahkeme incelediği dava sonucu kararında: “*Türkiye'nin Ermeni soykırımını kabul etmemesine yönelik eleştirileri nedeniyle Dink, Türk yargısı tarafından dolaylı olarak cezalandırıldı.*” ibaresine yer vererek, Hrant Dink'in ifade özgürlüğünün sınırlandırıldığı yönünde karar almıştır.

30

4. SONUÇ

İnsan hakları, birey ve toplum arasındaki köprünün temel taşlarını oluşturmaktadır. Temelleri eskiye dayanan bu haklar, döneminin koşullarına nazaren bireylere maksimum şartlar sunmuştur. Hukuk ve demokratik toplumların başrol oyuncusu olan insan hakları, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, meydana gelen hasarların tazmini için daha da ulusal bir boyut kazanarak; “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” halini almıştır. Son şeklini tamamlayan insan hakları belgesi, bireylere sunduğu sosyal, siyasal, kişisel ve evrensel hakları ile hümanist bir şöleni bizlere sunmaktadır. İnsan haklarının temelinde bizlere sunulan “Özgürlük ve Hak” kavramları yatmaktadır. Bu iki kavram birbirleriyle karıştırılmaktadır. Lakin ikisi arasında ki ince ayırım; özgürlük kişi iradesi bağlamında gelişirken, Hak ise devletin bizlere sunduğu, eşit yapıların tümünü oluşturmaktadır. Haklarımız üzerinde devletin sınır koyma yetkisi mevcutken, özgürlüğümüz daha çok kendi iradesel yapılarımızla gelişmektedir.

İnsanın bir bütün olarak toplumda kabul görmesi için, kendi kimliğini bilmesi ve bu kimliği topluma lanse etmesi gerekmektedir. Birey kendisini ifade edebildiği yerde bireydir. Bu sebepten dolayı insan haklarının kişisel olarak sunduğu düşünce ve ifade özgürlüğü, toplumda önem teşkil etmektedir. İnsan düşüncelerini özgürce dile getirebilmeli, istediği partiyi tutmalı, istediği alanlarda yorum yapabilmeli ve kendi düşüncelerini sosyal medya aracılığıyla geliştirip aktarabilmelidir. AİHS'nin 10. maddesi bizlere bu özgürlüğü tanımıştır. Bireyin varlığı ve kimliği düşüncelerinden geçmektedir. Bu sebeple insanlar istediğine inanabilir, istediğini düşünebilir ve bunu dilediği gibi dile ifade edebilmektedir. Fakat bunu yaparken toplumun huzurunu, kamu düzenini ve emniyeti, otoriteyi bozacak şekilde ve kötü gayelerle gerçekleştirilmemelidir. Bu noktada sözleşme bireylere devlet tarafından sınırlar koymuştur. Mahkeme koyduğu sınırlara bir ölçüt çizmiş ve devletin haklı olduğunu düşündüğü yerde bireye ifade özgürlüğünün ihlal edilmediğini ispatlamıştır. Kimi zaman bu tam tersi şekilde düzenlenmiştir. Buna en iyi

³⁰<http://www.hukukihaber.net/dunyadan/aihmin-ifade-ozgurlugu-davalari-h52257.html>

örnekler; Lorey- Fransa Davası ve Dink-Türkiye davasıdır. İki davadan çıkarılacak olan sonuç; İnsanlar sahip olduğu benlik- ifade haklarını kötü amaçla kullandıkları takdirde devlet tarafından mahkemece yargılanabilirler. İspatlar yeterli olursa, kişinin ifade özgürlüğüne devlet tarafından zeval gelmemiş olacak ve kişinin kendisi haksız konuma düşecektir. İkinci seçenek ise sınır ölçütleri bağlamında, mahkeme tarafından hakkında karar verilen kişiler, haklı da görülebilirler. Görüldüğü üzere insan hakları ve onun getirdiği özgürlükler, her koşulda bireylerin huzuru, sağlığı ve düzeni için en doğru kararı almaktadır.

KAYNAKÇA

Adil, Ş. (2010). “Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda Ekonomik Sosyal ve Kültürel Hakların Niteliği Bağlamında Sağlık Hakkının Kapsamı Üzerine Bir İnceleme”, *AÜHFĐ*, no 59.

Akbulut, İ. (1991). “İnsan Hakları”, *İHİD*, cilt 1, no 719.

Arslan, Z. (2008). *Postmodern Söylem ve İnsan Hakları*. Ankara: Seçkin

Balkır, G. (2009). *Türk Anayasa Yargısında Sosyal Hakların Korunması*. Kocaeli: KÜY.

Bolay, S. H. (1998). “İnsan Haklarının Felsefi Temelleri”, *YTD*, Sayı 21.

Çeçen, A. (1989). *İnsan Hakları*. Ankara: Gündoğan

Çoban, A. R. (1998). “İnsan Haklarının Felsefi Temelleri”, *YTD*, Cilt: 2, no 21,

Erdoğan, M. (1998). “İnsan Haklarına Kavramsal Bir Yaklaşım”, *YTD*, Sayı 21

Erdoğan, M. (2011). *İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku*. Ankara: Orion

Esra, A. (1997). “Yargısal Temel Haklar”, Şükrü Postacıoğlu (Ed.). *DEÜHFY* içinde (s.44) İzmir

Gözler, K. (2011). *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*. Bursa: Ekin

Jack, D. (1995). *Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları*. (Çev. Mustafa Erdoğan / Levent Korkut). Ankara: Yetkin

Kapani, M. (1993). *Kamu Hürriyetleri*. Ankara: Yetkin

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 70 Kasım- Aralık 2018

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk
Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –
KIRGIZİSTAN <http://www.akademikbakis.org>

Mumcu, A. ve E. Küzeci. (2007). *İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri*. Ankara: Turhan

Öğütçü M. (2005). “Doğal Hukuk ve Pozitif Hukuk Işığında İnsan Hakları Alanında Bazı Kavramlar”, *DEÜHFD*, C.7

Rand, A. (1999). “Kolektif Haklar”. Atilla Yayla (Ed.). *Sosyal ve Siyasal Teori içinde* (s. 325) Ankara: Siyasal

Rand, A. (2009). “İnsan(ın) Hakları”. Atilla Yayla (Ed.). *Sosyal ve Siyasal Teori içinde*. Ankara: Siyasal

Uluç, G. A. ve A. Armağan. (1998). “Avrupa İnsan Hak ve Özgürlükleri Hukukunda Türkiye'nin Bitmeyen Serüveni”, *YTD*, cilt 5, no 22.

<http://ipsala.gov.tr/insan-haklarinin-siniflandirilmesi>

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/208297>

<http://istanbul.mazlumder.org/tr/main/yayinlar/makaleler/8/insan-haklari-kurami/462>

<http://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/>

<http://www.inadina.com/inadeski/sayi106/apacik.htm>

<http://www.hukukihaber.net/dunyadan/aihmin-ifade-ozgurlugu-davalari-h52257.html>